

Marlena Rybczyńska
Akademia Wojsk Lądowych
marlena.rybczynska@awl.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-5582-6200>

Euroatlantycki Ośrodek Koordynacji Reagowania w Przypadku Katastrof jako mechanizm zarządzania kryzysowego NATO wobec pandemii COVID-19

Abstrakt: W środowisku międzynarodowym rośnie znaczenie pozamilitarnych kwestii bezpieczeństwa takich jak globalne zdrowie, migracje oraz katastrofy naturalne. Przedmiotem badań jest działanie Euroatlantyckiego Ośrodka Koordynacji Reagowania w Przypadku Katastrof (EADRCC), będącego głównym narzędziem zarządzania kryzysowego NATO podczas pandemii COVID-19. Celem badań było zidentyfikowanie tych działań EADRCC, które przyczyniły się do usprawnienia reagowania NATO wobec pandemii. W artykule wykorzystano przede wszystkim metodę analizy krytycznej (raportów, dokumentów, literatury przedmiotu, artykułów naukowych, materiałów prasowych) oraz analizę historyczną. Udzielono odpowiedzi na kilka pytań badawczych: 1) Jaką rolę wobec nowych zagrożeń dla NATO może odgrywać EADRCC? 2) Jakie są znaczenie, rola i zakres zarządzania kryzysowego w funkcjonowaniu NATO? 3) Jakie przedsięwzięcia powinien podjąć Sojusz Północnoatlantycki, aby usprawnić wykorzystanie możliwości EADRCC w sytuacjach kryzysowych? Główna teza artykułu zakłada, że zwiększa się rola systemu zarządzania kryzysowego NATO, w tym EADRCC, szczególnie w aspekcie operacji reagowania kryzysowego spoza art. 5 traktatu waszyngtońskiego. Rezultaty badań przedstawione w artykule wskazują, że wymiana informacji, koordynacja działań oraz solidarność i dystrybucja pomocy między państwami członkowskimi i partnerskimi NATO usprawniły reagowanie na pandemię COVID-19. Wnioskiem jest, że NATO powinno rozwijać swoje zdolności oraz instrumenty zarządzania kryzysowego, w tym EADRCC. Wskazano również na potrzebę budowania odporności na zagrożenia pozamilitarne w sferze wojskowej i cywilnej sojuszników.

Słowa kluczowe: NATO, zarządzanie kryzysowe, pandemia COVID-19, EADRCC.

The Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre as a NATO Crisis Management Mechanism Against the COVID-19 Pandemic

Abstract: In the international environment, the importance of non-military security issues such as global health, migration, and natural disasters is growing. Therefore, the subject of research in

this article is the tasks of the Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre (EADRCC), which is NATO's main crisis management tool during the COVID-19 pandemic. The purpose of the research was to identify those EADRCC activities that have contributed to improving NATO's response to the pandemic. The article mainly uses the method of critical analysis (reports, documents, literature on the subject, scientific articles, press materials) and historical analysis. Several research questions were answered. 1) What role can the EADRCC play in the face of new threats to NATO? 2) What is the significance, role, and scope of crisis management in the functioning of NATO? 3) What steps should the North Atlantic Alliance undertake to improve the use of the EADRCC's potential in crisis situations? The main thesis of the article is that the role of NATO's crisis management system, including the EADRCC, is increasing, especially in terms of crisis response operations outside Article 5 of the Washington Treaty. The results of the research presented in the article indicate that the exchange of information, coordination of tasks, as well as solidarity and distribution of aid between NATO member and partner countries improved the response to the COVID-19 pandemic. The conclusion is that NATO should develop its capabilities and crisis management instruments, including the EADRCC; the need to build resilience to non-military threats in allies' military and civil spheres was also pointed out.

Keywords: NATO, crisis management, COVID-19 pandemic, EADRCC.

Wstęp

Zarządzanie kryzysowe w ramach NATO nabrało szczególnego znaczenia wraz z zakończeniem zimnej wojny i zmniejszeniem się ryzyka ataku zbrojnego na sojuszników, a także pojawieniem się nowych wyzwań i zagrożeń związanych z potrzebą ochrony ludności. Ewolowało stosownie do zmian zachodzących w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa i stało się jednym z podstawowych zadań Sojuszu Północnoatlantyckiego¹. W założeniach NATO zarządzanie kryzysowe obejmuje szerokie spektrum zaangażowania: „od operacji o charakterze wojskowym, stabilizacyjnym i pokojowym, po ochronę ludności przed skutkami klęsk naturalnych i katastrof technicznych, a także pomoc humanitarną” (NATO, 2020h; Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, b.d.). Działania te określa się mianem operacji reagowania kryzysowego, które można podzielić na operacje reagowania kryzysowego zgodnie z art. 5 traktatu waszyngtońskiego i operacje reagowania kryzysowego spoza tego artykułu (Marszałek, 2015). Przedsięwzięcia podejmowane przez Sojusz w walce z pandemią COVID-19 dotyczą zdolności do prowadzenia stosownych działań spoza artykułu 5². Wynikają one również z art. 4 wspomnianego traktatu,

¹ Ewolucję systemu zarządzania kryzysowego NATO opisał M. Marszałek (2014).

² Wyjaśnienie i usystematyzowanie podstawowych zagadnień dotyczących operacji reagowania kryzysowego spoza art. 5 traktatu waszyngtońskiego przedstawił M. Marszałek (2013).

stanowiącym o solidarności i konsultowaniu się sojuszników wobec zagrożeń dla ich bezpieczeństwa (Dz. U. 2000, nr 87, poz. 970).

Zaangażowanie Sojuszu w sytuacje kryzysowe wspierane jest przez system zarządzania kryzysowego NATO, który obejmuje struktury funkcjonalne oraz adekwatne do potrzeb siły, środki i procedury³. Okoliczności praktycznego wykorzystania tych zasobów i instrumentów wymagają ciągłego dostosowywania ich do zmieniającego się kontekstu bezpieczeństwa. Ze względu na swoją specyfikę i zasięg, bezprecedensowym wyzwaniem dla NATO stała się pandemia COVID-19. Wymusiła na sojusznikach reakcję oraz potrzebę adaptacji do nowej formy zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego. Jak zauważa ambasador RP przy NATO: „Sojusz Północnoatlantycki nie jest tutaj naturalnym organem i nie został stworzony do walki z pandemią. Mimo to ma różnego rodzaju zdolności, które są w tej sytuacji przydatne” (Szopa, 2020). Zostały one przedstawione w niniejszym artykule, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości reagowania w ramach Euroatlantyckiego Ośrodka Koordynacji Reagowania w Przypadku Katastrof (*Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Center – EADRCC*)⁴.

Po wybuchu pandemii w komunikatach Rady Północnoatlantyckiej oraz w wypowiedziach przedstawicieli NATO wskazywano, że priorytetem Sojuszu w tej sytuacji jest utrzymanie zdolności do odstraszenia i obrony własnego terytorium. Ponieważ, jak uzasadniał sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg: „wyzwania dla bezpieczeństwa nie zmniejszyły się z powodu COVID-19” (Mesterhazy, 2020, s. 1). Zastępca sekretarza generalnego NATO Mircea Geoană stwierdził, że „głównym zadaniem NATO podczas pandemii jest dopilnowanie, aby kryzys zdrowotny nie przerodził się w kryzys bezpieczeństwa” (NATO, 2020k). Dodał również, że zmiany klimatyczne i pandemia są obecnie czynnikami, które kształtują bezpieczeństwo Sojuszu.

W związku z globalnym rozprzestrzenianiem koronawirusa „NATO podjęło wyzwanie zarówno pod kątem utrzymania swojej zdolności do przeciwdziałania

³ System tworzą: podsystem rozpoznania i wczesnego ostrzegania (*NATO Intelligence Warning System – NIWS*), podsystem planowania cywilnego (*Civil Emergency Planning – CEP*), podsystem planowania operacyjnego (*NATO Operational Planning System – NOPS*) oraz podsystem reagowania kryzysowego (*NATO Crisis Response System – NCRS*). Zagadnienia elementów systemu zarządzania kryzysowego, środków reagowania kryzysowego oraz procesu zarządzania kryzysowego NATO poruszali: W. Kitler (2011, s. 32–56), I. Protasowicki, Z. Nowakowski i M. Juchnicki (2014); M. Marszałek (2015, s. 212–233).

⁴ Dalej w tekście stosuje się zamiennie skrócone wersje nazwy: EADRCC, Euroatlantycki Ośrodek oraz Ośrodek. Polskie tłumaczenie nazwy przyjęto za M. Jochems (2006).

tradycyjnym zagrożeniom, ale też skoordynowania działań państw członkowskich i partnerskich w walce z epidemią” (Szopa, 2020). Sojusz Północnoatlantycki uruchomił mechanizmy reagowania kryzysowego usprawniające logistykę oraz koordynację pozyskiwania niezbędnego sprzętu i środków. Wykorzystano pozostające w dyspozycji sojuszników strategiczne zdolności transportu powietrznego takie jak *Strategic Airlift International Solution* – SALIS⁵ oraz *Strategic Airlift Capability* – SAC⁶. Inicjatywy te zostały powołane przez niektóre państwa członkowskie i partnerskie NATO na wypadek potrzeby szybkiego rozmieszczenia sił i zasobów tam, gdzie są niezbędne. Od początku pandemii COVID-19 możliwości SALIS oraz SAC były angażowane do transportu powietrznego środków medycznych i sprzętu. Sojusz użył również mechanizmu *Rapid Air Mobility* umożliwiającego przyspieszenie wszystkich zgód państwowych na ważne przeloty organizowane w ramach zdolności NATO-wskich oraz poszczególnych przedsięwzięć państw członkowskich. W dotychczasowej reakcji NATO na pandemię istotną rolę odegrała również *NATO Support and Procurement Agency* – NSPA, która pomagała w zakresie wspólnych przyspieszonych zakupów, organizowała środki transportowe Sojuszu przy przerzucie niezbędnego zaopatrzenia oraz zarządzała tymi przedsięwzięciami od strony finansowej. Innym ważnym narzędziem w reagowaniu NATO na pandemię okazał się tytułowy Euroatlantycki Ośrodek Koordynacji Reagowania w przypadku Katastrof. Podejmowane przez niego działania zostały opisane w niniejszym artykule m.in. na podstawie publikowanych raportów sytuacyjnych EADRCC – COVID-19 w okresie od marca do października 2020 r.⁷

⁵ SALIS zapewnia dostęp do samolotów towarowych o dużej ładowności, takich jak AN-124-100, AN-225, AN-22 i Il-76. Pozostają one gotowe do misji w ciągu kilku dni w przypadku kryzysu, w celu wsparcia operacji krajowych, NATO i Unii Europejskiej. Pierwsze umowy czarterowe podpisano w 2006 r. Konsorcjum SALIS składa się z dziewięciu członków NATO: Belgii, Czech, Francji, Niemiec, Węgier, Norwegii, Polski, Słowacji i Słowenii (NATO, 2020i).

⁶ SAC zapewnia dostęp do samolotów transportowych Boeing C-17. Mogą być przeznaczone do przedsięwzięć krajowych oraz misji NATO, ONZ i Unii Europejskiej. Pierwsze samoloty zostały dostarczone konsorcjum w 2009 r. Wśród uczestników SAC jest 10 krajów NATO (Bułgaria, Estonia, Węgry, Litwa, Holandia, Norwegia, Polska, Rumunia, Słowenia i Stany Zjednoczone) oraz dwa kraje partnerskie Sojuszu (Finlandia i Szwecja) (NATO, 2020i).

⁷ W związku z zapytaniem wysłanym do EADRCC o aktualizację raportów sytuacyjnych na stronie instytucji, autorka artykułu w dniu 09.02.2021 r. otrzymała informację od menadżera Zespołu ds. Informacji EADRCC, że Ośrodek jest w trakcie aktualizacji raportów o sytuacji COVID-19 na stronie internetowej NATO. Po tej wiadomości EADRCC opublikowało trzy kolejne raporty sytuacyjne, ostatni jest z 29.10.2020 r.

Celem tego artykułu jest przedstawienie jednego z głównych ogniw zarządzania kryzysowego NATO, jakim jest Euroatlantycki Ośrodek. W pierwszej części opracowania omówiono znaczenie zarządzania kryzysowego w strategii i deklaracjach NATO oraz mandat, mechanizm działania i dotychczasowe doświadczenia EADRCC w reagowaniu kryzysowym. Następnie opisano przedsięwzięcia realizowane przez Euroatlantycki Ośrodek podczas COVID-19. Udzielono odpowiedzi na kilka pytań badawczych: 1) Jaką rolę wobec nowych zagrożeń dla NATO może odgrywać Euroatlantycki Ośrodek? 2) Jakie są znaczenie, rola i zakres zarządzania kryzysowego w funkcjonowaniu NATO? 3) Jakie przedsięwzięcia powinien podjąć Sojusz Północnoatlantycki, aby usprawnić wykorzystanie możliwości EADRCC w sytuacjach kryzysowych? W artykule wykorzystano przede wszystkim metodę analizy krytycznej oraz weryfikację źródeł (raportów, dokumentów, literatury przedmiotu, artykułów naukowych, materiałów prasowych). Przeprowadzono szczegółową analizę wspomnianych raportów, dotychczas niebędących przedmiotem rozważań w literaturze oraz zaprezentowano spostrzeżenia dotyczące pierwszego i trzeciego pytania badawczego. Dokonano również historycznej analizy działalności EADRCC oraz zarządzania kryzysowego NATO w celu wyciągnięcia wniosków i udzielenia odpowiedzi na pierwsze i drugie pytanie badawcze.

Zarządzanie kryzysowe w strategii i deklaracjach NATO

Znaczenie zarządzania kryzysowego, w tym planowania cywilnego, zostało podkreślone w kluczowych dokumentach, które wyznaczają ramy funkcjonowania Sojuszu. Stosowne zapisy zostały uwzględnione w koncepcji Strategicznej NATO z 2010 r. oraz w deklaracjach i komunikatach Rady Północnoatlantyckiej ogłoszonych podczas ostatnich szczytów (w Newport w 2014 r., w Warszawie w 2016 r., w Brukseli w 2018 r. oraz w Londynie w 2019 r.).

W koncepcji Strategicznej NATO z 2010 r. zarządzanie kryzysowe uczyniono jednym z trzech fundamentalnych zadań Sojuszu Północnoatlantyckiego obok obrony zbiorowej oraz bezpieczeństwa kooperatywnego opartego na współpracy z państwami partnerskimi i organizacjami międzynarodowymi (NATO, 2010). W dokumencie wyartykułowano, że realizacja wszystkich głównych zadań jest niezbędna do zagwarantowania bezpieczeństwa w zmieniającym się środowisku międzynarodowym, przed którym stoją nowe wyzwania.

W Koncepcji Strategicznej z Lizbony zarządzanie kryzysowe wymienia się przede wszystkim w charakterze instrumentu realizacji zadań związanych z konfliktami poza terytorium NATO. W dokumencie podkreśla się, że Sojusz ma zdolności reagowania na każdym etapie kryzysów – przed konfliktami, w czasie ich trwania i po nich. Zobowiązano się, że NATO będzie angażować się w te kryzysy i konflikty poza granicami Sojuszu, które mogą stwarzać bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego. W takich przypadkach NATO będzie udzielać pomocy w opanowywaniu rozwijających się kryzysów, zanim nastąpi ich eskalacja, wygaszać trwające konflikty, wspierać umacnianie stabilności w sytuacjach pokonfliktowych. W tym celu NATO będzie podejmować współpracę z państwami partnerskimi, organizacjami międzynarodowymi oraz innymi podmiotami operującymi w rejonie objętym sytuacją kryzysową, aby dążyć do kompleksowego oddziaływania politycznego, cywilnego i militarnego (Protasowicki, Nowakowski, Juchnicki, 2014).

Ujęte w koncepcji wytyczne do zarządzania kryzysowego opracowane zostały na podstawie wcześniejszych doświadczeń z operacji NATO w Afganistanie oraz na Zachodnich Bałkanach i dotyczą przede wszystkim działań ekspedycyjnych (Banasik, 2017, s. 346). Ustalono, że NATO poprawi zdolności do przewidywania kryzysów, wzmocni cywilno-wojskowe planowanie oraz utworzy, w niezbędnym zakresie, zdolności do cywilnego zarządzania kryzysowego. W przypadku operacyjnego zaangażowania członkowie Sojuszu wyznaczą cywilnych specjalistów gotowych do wspierania procesu odbudowy państw dotkniętych kryzysem. Założono również dążenie do sprawnego formowania i szkolenia lokalnych sił bezpieczeństwa w celu szybkiego przekazania odpowiedzialności za utrzymanie bezpieczeństwa w rejonach konfliktów.

W kontekście formalnych podstaw reagowania sojuszników na pandemię COVID-19 należy zauważyć, że w dokumencie strategicznym mało jest postanowień dotyczących zarządzania kryzysowego w innych aspektach niż związanych z operacjami reagowania kryzysowego podczas konfliktów. Niewiele zapisów w koncepcji można odnieść do ewentualnych działań Sojuszu na wypadek zagrożeń niemilitarnych, wynikających z przyczyn naturalnych. Jedynie w części dotyczącej charakterystyki środowiska bezpieczeństwa stwierdza się, że: „kluczowe ograniczenia w dziedzinie środowiska naturalnego i zasobów, włączając w to ryzyka zdrowotne, zmiany klimatu, niedobory wody i wzrastające potrzeby energetyczne, będą dalej kształtowały przyszłe środowisko

bezpieczeństwa w dziedzinach zainteresowania NATO oraz będą miały możliwość znacząco wpłynąć na planowanie i operacje NATO” (NATO, 2010).

W następstwie aneksji Krymu przez Rosję i związanych z tym działań hybrydowych oraz ekspansji tzw. Państwa Islamskiego Sojusz zaczął adaptować się do nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa i wypracowywać mechanizmy reakcji na nie. Na szczycie NATO w Newport szefowie państw i rządów zdecydowali o wzmocnieniu odstraszania i mechanizmów obrony kolektywnej, a także o wspieraniu zaangażowania państw w zwiększanie tzw. odporności (Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 2014). W celu sprostania nowym wyzwaniom podczas szczytu przyjęto Plan Gotowości NATO (*Readiness Action Plan*) (NATO, 2016a). Zawierał on pakiet reform Sojuszu, które miały zwiększyć obecność wojskową na wschodnich rubieżach Sojuszu oraz zdolności zarządzania kryzysowego⁸. Ponadto w związku z narastającymi zagrożeniami i atakami cybernetycznymi przywódcy państw członkowskich NATO przyjęli Wzmocnioną Politykę Cyberobrony (*Enhanced Cyber Defence Policy*). W celu zwiększania odporności Sojuszu na ataki cybernetyczne postanowiono, że na państwach członkowskich spoczywa obowiązek stworzenia odpowiedniej ochrony własnych sieci narodowych.

Wydarzenia z 2014 r. uświadomiły sojusznikom, że wypełnianie podstawowych zadań wojskowych NATO w dużej mierze zależy od ich odporności (*resilience*)⁹. Stanowi ona „pierwszą linię obrony” Sojuszu. Rządowe Centrum Bezpieczeństwa definiuje odporność jako: „zmniejszanie podatności, czyli słabych stron państw oraz poprawę odtwarzania własnych zdolności powstałych wskutek wystąpienia zdarzeń związanych z szerokim wachlarzem zagrożeń (od katastrof naturalnych i spowodowanych działaniem człowieka, aż po terroryzm, zagrożenia hybrydowe, a nawet konflikty zbrojne) w taki sposób, żeby można było szybko i sprawnie powrócić do normalnego funkcjonowania” (RCB, b.d.).

⁸ M. Banasik, w kontekście konfliktu na Ukrainie w 2014 r. oraz zapisów RAP, wskazuje na potrzebę zweryfikowania mechanizmu systemu zarządzania kryzysowego NATO celem usprawnienia podejmowania decyzji politycznych oraz ewentualnego użycia sił zbrojnych (Banasik, 2015, s. 65).

⁹ Budowanie odporności przez państwa członkowskie NATO nie jest nowym zadaniem. Postanowienia art. 3 traktatu waszyngtońskiego zobowiązywały sojuszników do tworzenia i utrzymywania zdolności opierania się atakom zbrojnym. W czasie zimnej wojny odporność rozumiano przede wszystkim jako zdolność i gotowość do odparcia ataku. W związku z nowymi zagrożeniami i wyzwaniami tzw. odporność państw nabrała szerszego znaczenia i obejmuje wiele aspektów niemilitarnych (Roepke i Thankey, 2019).

Katalizatorem do rozmów o zwiększaniu odporności państw członkowskich NATO było nasilenie się w otoczeniu Sojuszu ataków cybernetycznych, walki informacyjnej oraz zagrożeń terrorystycznych. Zgodnie z przytoczoną powyżej definicją, koncepcja budowania odporności ma szerszy zakres i obejmuje również zmniejszanie skutków katastrof naturalnych. Można więc zauważyć, że reagowanie sojuszników na pandemię COVID-19, poprzez zapobieganie i minimalizowanie strat, ma swoje podstawy m.in. w postanowieniach szczytu walijskiego dotyczących budowania odporności.

Podczas posiedzenia Rady Północnoatlantyckiej w Warszawie w 2016 r. szefowie państw i rządów Sojuszu złożyli istotne deklaracje zwiększania odporności na całe spektrum zagrożeń. Przedstawiciele państw NATO zobowiązali się do wdrożenia podstawowych wymogów w celu budowania odporności krajowej w siedmiu krytycznych sektorach (*Seven Baseline Resilience Requirements*)¹⁰. Zakładają one dążenie do zapewnienia ciągłości władzy państwowej i podstawowych usług, bezpieczeństwa krytycznej infrastruktury cywilnej oraz wsparcia dla sił zbrojnych za pomocą środków cywilnych zarówno w czasie pokoju, w kryzysie, jak i w czasie wojny. W realizację tych zadań zaangażowanych jest wiele podmiotów: rząd, różne resorty cywilne, siły wojskowe, a także sektor prywatny i organizacje pozarządowe. W komunikacie końcowym ze szczytu NATO w Warszawie podkreślono, że gotowość cywilna (*Civil Preparedness*) jest centralnym filarem odporności sojuszników i krytycznym elementem umożliwiającym Sojuszowi rozwój obrony kolektywnej (Ministerstwo Obrony Narodowej, 2016). Jednakże odpowiedzialność w tej kwestii przede wszystkim spoczywa na poszczególnych krajach, natomiast NATO wspiera je, opracowując wytyczne i narzędzia sektorowe.

Podczas wspomnianych szczytów NATO w Brukseli oraz w Londynie sojusznicy deklarowali kontynuowanie polityki wzmocnienia odporności społeczeństw w tych samych obszarach. Priorytetowo traktowali zwiększenie zdolności do reagowania na cyberataki i taktyki hybrydowe oraz zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego i infrastruktury krytycznej (NATO, 2018a; NATO 2019c). Podkreślali, że kompleksowe podejście polityczne, cywilne i wojskowe

¹⁰ Zwiększanie odporności zadeklarowano w następujących obszarach: 1. ciągłość władzy państwowej i podstawowych usług; 2. stabilność dostaw energii; 3. umiejętność skutecznego radzenia sobie z niekontrolowanym przemieszczaniem się ludzi; 4. odpowiednie zasoby żywności i wody; 5. umiejętność radzenia sobie z masowymi ofiarami; 6. odporność cywilnych systemów łączności; 7. odporność systemu transportu cywilnego (NATO, 2016b).

ma zasadnicze znaczenie dla zarządzania kryzysowego i bezpieczeństwa kooperacyjnego wobec złożonego i zmieniającego się środowiska bezpieczeństwa.

W przedstawionych postanowieniach i deklaracjach ze szczytów Rady Północnoatlantyckiej niejednokrotnie wskazywano na potrzebę realizowania zarządzania kryzysowego, obok obrony zbiorowej i bezpieczeństwa kooperatywnego, do zapewniania wolności i bezpieczeństwa wszystkim państwom członkowskim NATO. Budowanie odporności sojuszników przede wszystkim dotyczyło przygotowania się do odstraszenia i obrony, mającego na celu zniechęcenie przeciwnika do ataku. Rzadko kiedy odnoszono się we wspomnianych dokumentach do aspektów wzmocnienia zdolności reagowania społeczeństw na wypadek poważnych katastrof naturalnych, w tym globalnego kryzysu zdrowotnego.

W 2020 r. nie odbył się szczyt NATO, jednakże na uwagę zasługuje spotkanie Rady Północnoatlantyckiej na szczepku ministrów spraw zagranicznych 2 kwietnia 2020 r., którzy ze względu na rozprzestrzeniający się wirus pierwszy raz w historii obradowali podczas wideokonferencji. Kwestie pandemii stały się głównym tematem tego spotkania. Ministrowie polecieli naczelnemu dowódcy sił sojuszniczych w Europie koordynowanie działania w walce z koronawirusem. Rozważali również, jak skutecznie wykorzystać zdolności i struktury wojskowe NATO do wspierania wysiłków krajowych (NATO, 2020c).

Podczas telekonferencji prasowej w Brukseli, poprzedzającej spotkanie Rady Północnoatlantyckiej, sekretarz generalny NATO J. Stoltenberg stwierdził, że „sojusznicy powinni rozważyć, jakie jeszcze należy podjąć kroki, aby skoordynować odpowiedź na kryzys, oraz powinni ocenić odporność swoich systemów ochrony zdrowia i cywilnej infrastruktury. Sojusz musi przyjrzeć się siedmiu podstawowym wymaganiom dotyczącym odporności i sprawdzić, czy istnieje potrzeba rozszerzenia ich w świetle wydarzeń pandemii”¹¹ (NATO, 2020b). W swej wypowiedzi sekretarz generalny podkreślił również istotną rolę Euroatlantyckiego Ośrodka w mobilizowaniu wsparcia dla państw członkowskich i partnerskich NATO. Odwołał się także do solidarności sojuszniczej: „jesteśmy w tym kryzysie razem i kiedy reagujemy razem, nasza reakcja jest bardziej skuteczna” (NATO, 2020b). Po spotkaniu ministrów spraw zagranicznych J. Stoltenberg poczynił uwagę, że: „NATO zostało stworzone, aby radzić sobie z kryzysami i może w tej kwestii odgrywać istotną rolę” (NATO, 2020d).

¹¹ Wszystkie zamieszczone w artykule tłumaczenia źródeł anglojęzycznych są własne.

Mandat EADRCC

Euroatlantycki Ośrodek ma swoją siedzibę w Kwaterze Głównej NATO w Brukseli i funkcjonuje w trybie ciągłym. Został powołany w 1998 r. przez Radę Partnerstwa Euroatlantyckiego (*the Euro-Atlantic Partnership Council – EAPC*)¹² z inicjatywy Rosji. Personel Ośrodka składa się z oddelegowanych przedstawicieli państw członkowskich Sojuszu i krajów partnerskich oraz reprezentantów Międzynarodowego Sztabu Wojskowego NATO¹³. Głównym zadaniem EADRCC jest koordynowanie pomocy wśród członków NATO oraz państw partnerskich, na podstawie zgłoszonego przez nie zapotrzebowania oraz ofert udzielenia wsparcia. Do obowiązków Euroatlantyckiego Ośrodka należy również informowanie sekretarza generalnego NATO o wszelkich katastrofach w obszarze euroatlantyckim. Ponadto EADRCC odpowiada za wypracowanie koncepcji Euroatlantyckiej Jednostki Reagowania w przypadku Katastrof (*the Euro-Atlantic Disaster Response Unit – EADRU*)¹⁴. Euroatlantycki Ośrodek jest operacyjnym narzędziem Komitetu Planowania Cywilnego NATO (*Civil Emergency Planning Committee – CEPC*), który bezpośrednio podlega Radzie Północnoatlantyckiej i koordynuje planowanie cywilne w różnych obszarach (Kitler, 2011, s. 32–56).

W ciągu ponad dwudziestu lat mandat Euroatlantyckiego Ośrodka został rozszerzony zarówno w kwestii reagowania na różne kryzysy, jak i na obszarze geograficznym. Pierwsze zadania EADRCC dotyczyły koordynacji działań pomocy humanitarnej państw Rady Partnerstwa Euroatlantyckiego, które wspierały uchodźców podczas wojny w Kosowie pod koniec lat 90. ubiegłego wieku. Zaangażowanie Ośrodka w kolejne zagrożenia wiązało się z prośbami państw i potrzebą reagowania na klęski żywiołowe. Po wydarzeniach z 11 września 2001 r. Euroatlantycki Ośrodek zajmował się również konsekwencjami incydentów

¹² Rada jest wielostronnym forum dialogu i konsultacji między wszystkimi członkami Sojuszu i krajami Partnerstwa dla Pokoju.

¹³ W przypadku katastrofy skład EADRCC może zostać tymczasowo uzupełniony o dodatkowy personel cywilny i wojskowy z NATO oraz delegacji partnerskich. Ponadto Euroatlantycki Ośrodek ma dostęp do krajowych ekspertów cywilnych, do których można zwrócić się o udzielenie porad w określonych obszarach w przypadku poważnej klęski.

¹⁴ EADRU została powołana również w 1998 r. przez państwa Rady Partnerstwa Euroatlantyckiego. Tworzą ją niestałe, wielonarodowe siły składające się z elementów cywilnych i wojskowych, zdolne do rozmieszczenia w przypadku poważnych klęsk żywiołowych lub katastrof spowodowanych przez człowieka w państwie członkowskim NATO lub kraju partnerskim. Zasoby EADEUR obejmują m.in. wykwalifikowany personel jednostek ratowniczych i medycznych, sprzęt oraz zabezpieczenie logistyczne (Marszałek, 2011, s. 247).

chemicznych, biologicznych, radiologicznych czy jądrowych, w tym ataków terrorystycznych. W 2004 r. Rada Północnoatlantycka rozszerzyła mandat EADRCC o wsparcie Afganistanu w przypadku klęsk żywiołowych. W 2007 r. mandat ten został rozciągnięty na wszystkie obszary, w których NATO jest zaangażowane militarnie. Następnie dwa lata później dostęp do EADRCC uzyskały kraje Dialogu Śródziemnomorskiego¹⁵ i Sтамбуlskiej Inicjatywy Współpracy¹⁶, a w grudniu 2011 r. pozostałe państwa partnerskie¹⁷. Obecnie mandat Euroatlantyckiego Ośrodka obejmuje koordynację międzynarodowego wsparcia wśród blisko siedemdziesięciu państw.

Potencjał EADRCC wynika z liczby zaangażowanych państw, jak również ze skutecznej współpracy z organizacjami międzynarodowymi, które są integralną częścią zarządzania kryzysowego. Euroatlantycki Ośrodek ściśle współpracuje m.in. z Biurem ONZ ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej (*United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs* – UN OCHA), Centrum Koordynacji Reagowania Kryzysowego UE (*the Emergency Response Coordination Centre* – ERCC), władzami krajowymi, organami wojskowymi NATO i innymi odpowiednimi organizacjami.

Dotychczasowe doświadczenia EADRCC w reagowaniu kryzysowym

Ze względu na dotychczasowe doświadczenie Euroatlantycki Ośrodek może być ważnym narzędziem dla NATO w miarę ewolucji środowiska zagrożeń transatlantyckich. EADRCC ma długą historię zarządzania kryzysami naturalnymi oraz spowodowanymi przez człowieka. Od momentu utworzenia koordynował przepływ informacji na podstawie ponad 80 złożonych wniosków o udzielenie wsparcia podczas kryzysów w Europie i na całym świecie, z czego ostatnich 21 (od marca 2020 r. do października 2021 r.) dotyczyło reagowania w związku z pandemią COVID-19 (NATO, 2020e).

Przede wszystkim w obliczu pandemii COVID-19 istotne wydają się wcześniejsze doświadczenia EADRCC we wspomaganiu reagowania na epidemie

¹⁵ W roku 2020 były to następujące państwa: Algieria, Egipt, Izrael, Jordania, Mauretania, Maroko i Tunezja.

¹⁶ Do udziału zaproszono sześć krajów Rady Współpracy Zatoki Perskiej. Do tej pory cztery z nich dołączyły: Bahrajn, Katar, Kuwejt i Zjednoczone Emiraty Arabskie. Arabia Saudyjska i Oman wykazały zainteresowanie inicjatywą.

¹⁷ W roku 2020 były to następujące państwa: Afganistan, Australia, Irak, Japonia, Kolumbia, Korea, Mongolia, Nowa Zelandia i Pakistan.

i pandemii, które prawdopodobnie nasilą się w zglobalizowanym świecie. Ośrodek pomógł w zwalczaniu grypy pandemicznej H1N1 w Bułgarii i na Ukrainie (listopad 2009), wirusa Ebola w Afryce Zachodniej (wrzesień 2014) oraz niedoboru ludzkich immunoglobulin w Rumunii (marzec 2018). Przedsięwzięcia, które są realizowane przez EADRCC w przypadku pandemii, zostały opisane na przykładzie działań wobec COVID-19 w dalszej części artykułu.

Euroatlantycki Ośrodek ma szerokie doświadczenie w zakresie różnych działań humanitarnych i pomocy w przypadku katastrof. Przepływ informacji w ramach EADRCC niejednokrotnie usprawniał udzielanie wsparcia podczas powodzi m.in. w Albanii, Tadżykistanie i Pakistanie. Ośrodek wielokrotnie koordynował pomoc związaną z pożarami lasów m.in. w Izraelu, Gruzji, Szwecji i na Łotwie. Zaangażowany był również w pomoc humanitarną i usuwanie niszczycielskich skutków trzęsienia ziemi w Turcji, burzy śniegowej w Czarnogórze i Albanii oraz huraganów „Katrina” i „Harvey” w Stanach Zjednoczonych. Udział Ośrodka w powyższych przedsięwzięciach przyczynił się do rozwoju jego kompetencji w obszarach, które mogą zostać wykorzystane w miarę postępujących zmian klimatycznych i coraz częstszych katastrof naturalnych.

Euroatlantycki Ośrodek dotychczas niejednokrotnie odgrywał istotną rolę w niesieniu pomocy dla uchodźców i migrantów. W swoim wczesnym zaangażowaniu Ośrodek koncentrował się przede wszystkim na pomocy humanitarnej dla uchodźców podczas wojny w Kosowie. Od tego czasu wiele wysiłku na rzecz wsparcia uchodźców poczyniono w wyniku konfliktów w Syrii i Iraku. O udzielenie wsparcia w sytuacji kryzysów migracyjnych do EADRCC zwracały się m.in. Irak, Jordania, Serbia i Turcja. Ośrodek wielokrotnie koordynował pomoc w utworzeniu obozów dla uchodźców oraz dostarczenia im niezbędnych środków do życia. Dalsze pandemii, zmiany klimatyczne oraz konflikty będą skutkowały przesiedlaniem dużych grup ludzi. Kwestie migracyjne mogą w dużym stopniu dotyczyć państw członkowskich NATO oraz jego partnerów. W odpowiedzi na te problemy prawdopodobnie przydatnym narzędziem wsparcia pozostanie EADRCC.

Ważną cechą działalności EADRCC są jego zdolności adaptacyjne do nowych wyzwań. Wynikają one z dotychczasowego szerokiego zaangażowania oraz specjalnie przygotowywanych symulacji treningowych. Od 2000 r. Ośrodek organizuje dla członków Sojuszu i jego partnerów coroczne ćwiczenia terenowe w różnych państwach z realistycznymi scenariuszami (NATO, 2019b). Dotyczyły

one m.in. podejmowania działań podczas powodzi, trzęsienia ziemi, osunięcia ziemi, incydentów chemicznych wpływających na ludność i infrastrukturę krytyczną, reagowania na masowe ofiary i przeprowadzenia ewakuacji. Ćwiczenia angażują podmioty współpracy cywilno-wojskowej z wielu państw o różnych specjalnościach, np.: poszukiwanie i ratownictwo, wsparcie medyczne, ratownictwo wodne oraz wykrywanie, ochrona i odkażanie chemiczno-biologiczno-radiologiczne (CBRN).

Ćwiczenia organizowane na dużą skalę mają na celu budowanie krajowych zdolności reagowania na sytuacje kryzysowe oraz rozwijanie interakcji i zbiorowego współdziałania za pomocą nowych narzędzi. W tym aspekcie EADRCC dodatkowo korzysta z możliwości Programu NATO Nauka na Rzecz Pokoju i Bezpieczeństwa (*the Science for Peace and Security Programme* – SPS Programme), które wspomagają testowanie innowacyjnych technologii podczas treningów¹⁸. Podczas ćwiczeń w Rumunii (lipiec 2016) (NATO, 2016c), Bośni i Hercegowinie (wrzesień 2017) (NATO, 2018b) oraz Serbii (październik 2018) (NATO, 2019a) przetestowano międzynarodowy system telemedyczny, wirtualną rzeczywistość i system zarządzania incydentami nowej generacji, a także wykorzystanie narzędzi mediów społecznościowych w celu wzmocnienia reakcji na sytuacje kryzysowe¹⁹. Ćwiczenia przeprowadzane w ramach EADRCC mają pomóc przygotować się do sprostania nowym wyzwaniom. EADRCC organizuje również seminaria w celu omówienia wniosków wyciągniętych z operacji reagowania na katastrofy oraz przeprowadzanych ćwiczeń.

Mechanizm działania EADRCC

Euroatlantycki Ośrodek odgrywa rolę biura informacyjnego koordynującego wnioski o pomoc i oferty pomocy. Mechanizm działania zostaje uruchomiony w momencie wpłynięcia do EADRCC zapotrzebowania na udzielenie wsparcia²⁰. Euroatlantycki Ośrodek przekazuje wniosek o pomoc do NATO i krajów

¹⁸ Program promuje dialog i współpracę praktyczną pomiędzy krajami NATO oraz krajami partnerskimi w oparciu o badania naukowe, innowacje technologiczne i wymianę doświadczeń. Program SPS oferuje finansowanie, doradztwo oraz wsparcie działań, istotnych dla zapewnienia szeroko pojętego bezpieczeństwa, które wpisują się w strategiczne cele NATO (NATO, 2020g).

¹⁹ System telemedyczny został wykorzystany do połączenia ekspertów medycznych na całym świecie z personelem w terenie, zapewniając porady za pośrednictwem łączności satelitarnej.

²⁰ Wniosek o udzielenie wsparcia może wpłynąć od dotkniętego kryzysem państwa członkowskiego NATO, państwa partnerskiego Sojuszu, UN OCHA oraz od innej organizacji zajmującej się zarządzaniem kryzysowym.

partnerskich oraz organizacji międzynarodowych (np. UN OCHA i EU ERCC). Następnie podmioty, które mogą się zaangażować, odpowiadają, wysyłając swoje oferty pomocy EADRCC i/lub państwu dotkniętemu klęską. Ośrodek na bieżąco monitoruje oferty pomocy, czy zostały one zaakceptowane przez dotknięty kraj, śledzi terminy dostaw i stopień realizacji wsparcia, czy pomoc jest nadal potrzebna oraz aktualizuje zapotrzebowanie na nią, a także przekazuje wiadomość o zakończeniu potrzeby udzielenia wsparcia. Te wszystkie informacje są przekazywane do podmiotów objętych systemem współpracy w formie raportów sytuacyjnych, jak również publikowane na stronie internetowej EADRCC²¹. Należy zauważyć, że rola EADRCC polega na koordynacji, a nie odgórnym kierowaniu. Działanie w ramach EADRCC oparte jest na bilateralnym mechanizmie współpracy między podmiotami, Centrum zaś usprawnia przepływ informacji. Poszczególni sojusznicy i partnerzy NATO indywidualnie oraz dobrowolnie decydują, czy udzielić pomocy i w jakim zakresie. Reagowanie w ramach tego mechanizmu charakteryzuje się efektywnością, ponieważ nie jest hamowane przez przeszkody polityczne i biurokratyczne.

Współpraca w ramach EADRCC podczas COVID-19

Pandemia COVID-19 przyczyniła się do podjęcia przez państwa członkowskie i partnerskie Sojuszu Północnoatlantyckiego współpracy w zakresie zarządzania kryzysowego na znacznie większą niż dotąd skalę. Najważniejszym mechanizmem NATO w tym aspekcie stał się Euroatlantycki Ośrodek Koordynacji Reagowania w przypadku Katastrof. Od marca do października 2020 r. EADRCC koordynował blisko 100 ofert pomocy w odpowiedzi na 21 wniosków o wsparcie (NATO, 2020f). W okresie tym o pomoc zwróciło się dziewięć państw członkowskich (Hiszpania, Czarnogóra, Włochy, Albania, Macedonia Północna, Słowenia, Bułgaria, Czechy i Słowacja) oraz dziewięć państw partnerskich (Ukraina, Mołdawia – dwukrotnie, Bośnia i Hercegowina, Gruzja, Kolumbia, Afganistan, Mongolia, Tunezja i Irak), a także Biuro ONZ ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej oraz Międzynarodowe Siły Pokojowe NATO w Kosowie (KFOR). W związku z dynamicznie rozwijającą się sytuacją państwa aktualizowały swoje potrzeby i przekazywały kolejne informacje do EADRCC, m.in. uczyniły to Albania, Kolumbia, Włochy, Mołdawia, Macedonia Północna i Słowenia. Na dzień 29 października 2020 r. zamkniętych zostało osiem

²¹ <http://www.nato.int/eadrcc>

wniosków o udzielenie wsparcia za pośrednictwem EADRCC złożonych przez: Hiszpanię, Czarnogórę, Włochy, Gruzję, Słowenię, Bułgarię, UN OCHA i Czechy, natomiast otwartych do realizacji pozostawało 13 wniosków. Poniżej w tabeli nr 1 przedstawiano udzielone wsparcie wobec podmiotów, których wnioski wpłynęły do EADRCC do końca października 2020 r.

Tabela 1. Dwustronne oferty pomocy humanitarnej koordynowane przez EADRCC (marzec–październik 2020 r.).

Strony zwracające się o pomoc/ data wpłynięcia wniosku do EADRCC	Strony udzielające pomocy	Forma udzielonej pomocy	Źródło informacji: Raporty EADRCC – COVID-19
Ukraina 23.03.2020 r.	Litwa, Słowacja, Wielka Brytania, Polska	Dostarczenie sprzętu medycznego i ochronnego oraz środków dezynfekujących	Raport 10 z 30.04.2020, Raport 13 z 22.05.2020, Raport 14 z 29.05.2020, Raport 16 z 11.06.2020, Raport 18 z 25.06.2020, Raport 19 z 02.07.2020
Hiszpania 24.03.2020 r.	Czechy, Turcja, Estonia	Dostarczenie sprzętu medycznego i ochronnego oraz środków dezynfekujących	Raport 1 z 01.04.2020, Raport 8 z 15.04.2020, Raport 9 z 23.04.2020
Czarnogóra 26.03.2020 r. 27.03.2020 r. (wniosek uzupełniający)	Holandia, Turcja, Stany Zjednoczone, Węgry, Polska	Dostarczenie sprzętu medycznego i ochronnego oraz środków dezynfekujących	Raport 1 z 01.04.2020, Raport 6 z 09.04.2020, Raport 10 z 30.04.2020, Raport 12 z 15.05.2020, Raport 14 z 29.05.2020

Włochy 26.03.2020 r.	Czechy, Turcja, Estonia, Słowacja	Dostarczenie sprzętu medycznego i ochronnego oraz środków dezynfekujących	Raport 1 z 01.04.2020, Raport 8 z 15.04.2020, Raport 9 z 23.04.2020
	Stany Zjednoczone	Pomoc finansowa	Raport 10 z 30.04.2020
	Polska, Rumunia, Albania,	Wysłanie personelu medycznego	Raport 1 z 01.04.2020, Raport 9 z 23.04.2020, Raport 13 z 22.05.2020
Albania 27.03.2020 r.	Stany Zjednoczone, Austria, Bułgaria, Polska	Dostarczenie sprzętu medycznego i ochronnego oraz środków dezynfekujących	Raport 7 z 14.04.2020, Raport 13 z 22.05.2020, Raport 14 z 29.05.2020
Północna Macedonia 30.03.2020 r.	Turcja, Czechy, Stany Zjednoczone, Bułgaria, Polska	Dostarczenie sprzętu medycznego i ochronnego oraz środków dezynfekujących	Raport 6 z 09.04.2020, Raport 7 z 14.04.2020, Raport 8 z 15.04.2020, Raport 14 z 29.05.2020
	Austria	Dostarczenie generatorów prądu, namiotów, materacy z postaniem, środków higienicznych	Raport 13 z 22.05.2020

Mołdawia 01.04.2020 r. 12.06.2020 r.	Stany Zjednoczone	Dostarczenie sprzętu medycznego i ochronnego, łóżek polowych z postaniem oraz nagrzewnic powietrza	Raport 10 z 30.04.2020, Raport 13 z 22.05.2020
	Węgry, Rumunia, Austria	Dostarczenie sprzętu medycznego i ochronnego oraz środków dezynfekujących	Raport 10 z 30.04.2020, Raport 12 z 15.05.2020, Raport 13 z 22.05.2020
	Litwa	Dostarczenie sprzętu ochronnego oraz transport mołdawskiego personelu wojskowego pozostającego na terenie Litwy	Raport 10 z 30.04.2020, Raport 13 z 22.05.2020
	Polska	Pomoc finansowa, dostarczenie sprzętu ochronnego i środków dezynfekujących	Raport 15 z 04.06.2020, Raport 19 z 02.06.2020
Bośnia i Hercegowina 02.04.2020 r.	Turcja, Polska	Dostarczenie sprzętu medycznego i ochronnego oraz środków dezynfekujących	Raport 6 z 09.04.2020, Raport 14 z 29.05.2020, Raport 15 z 04.06.2020
	Stany Zjednoczone, Słowenia, Austria	Dostarczenie sprzętu medycznego i ochronnego, środków higienicznych i dezynfekujących, namiotów, łóżek polowych z postaniem oraz nagrzewnic powietrza	Raport 8 z 15.04.2020, Raport 9 z 23.04.2020, Raport 10 z 30.04.2020, Raport 13 z 22.05.2020, Raport 14 z 29.05.2020
Gruzja 03.04.2020 r.	Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Polska, Dania, Łotwa	Dostarczenie sprzętu ochronnego i środków dezynfekujących	Raport 11 z 06.05.2020, Raport 17 z 19.06.2020, Raport 20 z 07.08.2020, Raport 21 z 10.09.2020
	Litwa	Dostarczenie sprzętu ochronnego oraz transport gruzińskiego personelu wojskowego pozostającego na terenie Litwy	Raport 10 z 30.04.2020, Raport 13 z 22.05.2020,
	Stany Zjednoczone	Dostarczenie sprzętu ochronnego i medycznego oraz dwóch medycznych namiotów	Raport 13 z 22.05.2020

Kolumbia 06.04.2020 r.	Stany Zjednoczone	Pomoc finansowa; dostarczenie specjalistycznego sprzętu medycznego wraz z zapewnieniem szkolenia z jego użycia	Raport 11 z 06.05.2020, Raport 19 z 2.07.2020
	Niemcy	Wysłanie personelu medycznego i zestawów testowych	Raport 13 z 22.05.2020
	Holandia	Dostarczenie sprzętu medycznego	Raport 14 z 29.05.2020
Słowenia 14.04.2020 r.		Wniosek o wsparcie transportu powietrznego środków ochronnych i medycznych z Chin do Słowenii – wycofany przez Słowenię w dniu 1.05.2020 r.	Raport 11 z 06.05.2020
Afganistan 23.04.2020 r.	Stany Zjednoczone	Pomoc finansowa	Raport 11 z 06.05.2020
	Czechy	Sfinansowanie sprzętu do odkażania	Raport 20 z 07.08.2020
Mongolia 24.04.2020 r.	Stany Zjednoczone	Pomoc finansowa	Raport 11 z 06.05.2020
Bułgaria 05.05.2020 r.		Wniosek o wsparcie transportu powietrznego środków ochronnych i medycznych z Chin do Bułgarii – zamknięty przez Bułgarię w dniu 16.06.2020 r.	Raport 17 z 19.06.2020
UN OCHA 05.05.2020 r.	Katar, Wielka Brytania,	Wsparcie transportu powietrznego artykułów humanitarnych i medycznych do różnych lokalizacji	Raport 13 z 22.05.2020
Tunezja 06.05.2020 r.	Stany Zjednoczone, Kanada	Pomoc finansowa	Raport 14 z 29.05.2020, Raport 16 z 11.06.2020
Irak 20.05.2020 r.	Polska, Turcja, Hiszpania	Dostarczenie sprzętu medycznego i ochronnego, środków medycznych i dezynfekujących, zestawów pościeli	Raport 15 z 04.06.2020, Raport 17 z 19.06.2020, Raport 19 z 02.07.2020
	Czechy	Przeprowadzenie działań informacyjnych zwiększających świadomość sanitarną	Raport 20 z 07.08.2020

KFOR 07.09.2020 r.	Polska (PKW KFOR)	Dostarczenie sprzętu medycznego i ochronnego oraz środków dezynfekujących	Raport 14 z 29.05.2020, Raport 21 z 10.09.2020
Czechy 22.10.2020 r. 30.10.2020 r. (wniosek uzupełniający)		Pomoc całkowicie zrealizowana z funduszu powierniczego NATO Pandemic Response Trust Fund	Raport 22 z 29.10.2020
Słowacja 29.10.2020 r.		Brak danych i raportów opublikowanych po 29.10.2020 r.	Raport 22 z 29.10.2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów sytuacyjnych EADRCC (NATO, 2020f).

Po analizie raportów EADRCC można stwierdzić, że najczęstsza forma pomocy, dotychczas realizowana na dużą skalę podczas pandemii, obejmowała dystrybucję między państwami sprzętu ochrony osobistej, sprzętu medycznego, środków higienicznych oraz środków dezynfekujących. Powyższe wsparcie, na podstawie złożonych wniosków, otrzymały m.in. Ukraina, Hiszpania, Czarnogóra, Włochy, Albania i Irak. W udzieleniu pomocy w takim charakterze partycypowały różne państwa, w tym Polska, Czechy, Turcja i Estonia. Warto dodać, że państwa członkowskie Sojuszu zgromadziły za pośrednictwem Agencji Wsparcia i Zamówień NATO zapasy najbardziej potrzebnego sprzętu, w tym medycznego, aby móc zapewnić natychmiastowe wsparcie podczas drugiej fali pandemii.

Państwa wspierały się również w tworzeniu tymczasowych szpitali i miejsc pobytu chorych. W tym celu dostarczały namioty, łóżka polowe, śpiwory, koce, zestawy pościeli, generatory prądu i nagrzewnice powietrza. Wymienioną formę wsparcia otrzymały m.in. Macedonia Północna, Mołdawia, Bośnia i Hercegowina oraz Gruzja. Niezbędne wyposażenie dostarczyły m.in. Austria, Stany Zjednoczone oraz Słowenia.

Udzielana pomoc często wykraczała poza tę zawartą we wnioskach. Przykładem jest wysłanie personelu medycznego przez Albanie, Rumunię i Polskę do różnych szpitali we Włoszech celem wsparcia włoskiej służby zdrowia w walce z epidemią COVID-19. Polska wysłała również ekipy medyczne z Wojskowego Instytutu Medycznego do Słowenii i USA z zamiarem udzielenia pomocy i wymiany doświadczeń.

W raportach EADRCC pojawiają się również informacje o udzielonej w wielu

przypadkach bilateralnej pomocy finansowej. Przykładowo Polska za pośrednictwem Fundacji Solidarności Międzynarodowej przekazała środki pieniężne na wsparcie mołdawskich przedsiębiorców. Na dużą skalę pomoc finansową udzieliły Stany Zjednoczone za pośrednictwem Agencji Stanów Zjednoczonych ds. Rozwoju Międzynarodowego (*the United States Agency for International Development – USAID*). Pomoc ta była przeznaczona m.in. dla włoskich organizacji (rządowych i pozarządowych) podejmujących działania w związku z COVID-19 oraz dla włoskich firm zajmujących się produkcją sprzętu medycznego i ochronnego. Fundusze Agencji zostały przekazane również m.in. dla Afganistanu, Kolumbii, Mongolii i Tunezji. Środki pieniężne rozdysponowano na wykrywanie i leczenie COVID-19, rozszerzanie możliwości testów laboratoryjnych, prowadzenie nadzoru epidemiologicznego oraz zmniejszenie negatywnych skutków gospodarczych spowodowanych przez pandemię w tych państwach.

Należy podkreślić, że wzajemne udzielanie pomocy miało znacznie większą – globalną skalę, niż przedstawiono w tabeli nr 1. Państwa członkowskie i partnerskie NATO raportowały do EADRCC podejmowane przez siebie bilateralne działania wsparcia wobec innych sojuszników, państw partnerskich oraz krajów nieobjętych współpracą z NATO, jak również licznych organizacji i instytucji angażujących się podczas pandemii. Przekazywanie wiadomości o udzielonej pomocy, która nie wynikała z wniosków złożonych do EADRCC, miało na celu usprawnić przepływ informacji i zaangażowanie społeczności międzynarodowej. Ponadto trzeba mieć świadomość, że niektóre formy udzielonego wsparcia mogły nie zostać zgłoszone.

W okresie od marca do października 2020 r. w raportach Euroatlantyckiego Ośrodka zaewidencjonowano ok. 330 przykładów udzielonej pomocy państwom i organizacjom międzynarodowym. W udzielanie wszelkiego rodzaju wsparcia zgłoszonego do EADRCC zaangażowanych było łącznie 28 państw członkowskich i partnerskich NATO. Pomoc trafiła do 31 sojuszników i krajów objętych współpracą w ramach Partnerstwa dla Pokoju, Dialogu Śródziemnomorskiego, Sтамбуlskiej Inicjatywy Współpracy oraz do tzw. globalnych partnerów. Wsparcie otrzymały także państwa niebędące partnerami NATO²² oraz różne organizacje międzynarodowe. Poniżej omówione zostały wybrane przykłady podejmowanych inicjatyw, które zostały uwzględnione w raportach EADRCC za okres od marca

²² Wsparcie otrzymały m.in. Kenia, Liban, Libia, Syria, Somalia, Malawi, Mali, Bangladesz, Boliwia, Dominikana, Sudan Południowy, Madagaskar, Niger, Filipiny, Sri Lanka, Liberia.

do października 2020 r.

Globalny charakter pandemii COVID-19 wymusił reagowanie również w takiej skali. W związku z tym państwa członkowskie i partnerskie NATO udzielały finansowego wsparcia organizacjom międzynarodowym podejmującym działania na całym świecie. Takiej pomocy podjęły się m.in. Kanada, Norwegia, Polska, Finlandia, Azerbejdżan i Wielka Brytania. Środki pieniężne przekazane zostały m.in. do Światowej Organizacji Zdrowia, Centralnego Funduszu Reagowania Kryzysowego UN OCHA, Funduszu Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF) oraz Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (EADRCC, 2020a; EADRCC, 2020e; EADRCC, 2020f; EADRCC, 2020l; EADRCC, 2020p).

Pomoc finansowa kierowana była również do instytucji zajmujących się rozwojem badań nad opracowaniem szczepionki na COVID-19. Cel ten wsparły m.in. Norwegia, Wielka Brytania i Finlandia. Wymienione państwa przekazały środki pieniężne m.in. do organizacji pozarządowej *Coalition for Epidemic Preparedness Innovations* (CEPI), Światowej Organizacji Zdrowia oraz Międzynarodowego Instytutu ds. Szczepionek (EADRCC, 2020a; EADRCC, 2020c; EADRCC, 2020l).

Dodatkowo niektóre państwa członkowskie Sojuszu Północnoatlantyckiego wniosły wkład finansowy do funduszu powierniczego *NATO Pandemic Response Trust Fund*, specjalnie utworzonego w celu reagowania na pandemię. W gronie tych państw znalazły się: Belgia, Dania, Niemcy, Litwa, Luksemburg, Holandia, Macedonia Północna, Norwegia, Słowacja, Turcja i Wielka Brytania (NATO, 2020j).

Inna ważna płaszczyzna współpracy państw członkowskich i partnerskich NATO z początkiem pandemii objęła organizowanie powrotów obywateli do swoich ojczyzn z różnych miejsc świata. Przykładowo Wielka Brytania zorganizowała loty repatriacyjne dla obywateli państw NATO ze Stanów Zjednoczonych, Peru, Japonii i Chin. Rumunia ułatwiła powrót obywateli UE i spoza UE z krajów Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki oraz zorganizowała repatriacje mołdawskich żołnierzy z misji szkoleniowej UE w Mali. Polska również miała udział w przedsięwzięciu „Flight to Home” i przyczyniła się do repatriacji 2117 osób z 29 państw członkowskich i partnerów NATO (EADRCC, 2020c; EADRCC, 2020e; EADRCC, 2020l).

Sojusz Północnoatlantycki oraz państwa partnerskie dostarczały także pomocy w ramach prowadzonych misji i operacji m.in. w Afganistanie i w Kosowie. Dowództwo Regionalne KFOR Wschód, w tym Polski Kontyngent

Wojskowy działający w Siłach Kosowskich, przekazało do instytucji zdrowotnych oraz lokalnych władz w Kosowie sprzęt sanitarny i ochrony osobistej oraz środki dezynfekujące (EADRCC, 2020n). Siły wspierające misję NATO Resolute Support w Afganistanie także zorganizowały darowizny niezbędnych środków ochrony indywidualnej dla jednostek armii afgańskiej i policji krajowej w niestabilnych i trudno dostępnych regionach (Mesterhazy, 2020, s. 6).

Podsumowanie

Pandemia COVID-19 przyczyniła się do debaty nad zadaniami zarządzania kryzysowego oraz ich znaczeniem w funkcjonowaniu NATO. Wymusiła na sojusznikach pracę nad zwiększeniem ogólnej gotowości, w tym gotowości cywilnej, do przeciwdziałania tego typu kryzysom. Na poziomie krajowym państwa członkowskie powinny m.in. zrewidować swoje strategie bezpieczeństwa narodowego, aby nadać priorytet zdolnościom do reagowania na pandemię oraz inne sytuacje kryzysowe.

Na szczepku NATO zlecono Komitetowi Planowania Cywilnego przeprowadzenie oceny wpływu i skutków pandemii na populację Sojuszu, również w zakresie odporności, w perspektywie średnio i długoterminowej. Sojusz szybko rozpoczął pracę nad zwiększeniem gotowości i podjął kroki mające na celu wzmocnienie zdolności reagowania podczas drugiej fali pandemii COVID-19. Za pośrednictwem Agencji Wsparcia i Zaopatrzenia NATO (NSPA) utworzono zapasy sprzętu medycznego, by być gotowym do udzielenia natychmiastowego wsparcia państwom sojuszniczym i partnerskim. Został ustanowiony również fundusz na finansowanie krytycznych dostaw medycznych. Podczas pandemii COVID-19 Sojusz niewątpliwie zdobył doświadczenie w zakresie zwiększania odporności w kolejnym obszarze oraz praktycznie przetestował pewne procedury i mechanizmy, które mogą być przydatne podczas różnych zagrożeń. NATO powinno przeprowadzić przegląd swoich narzędzi reagowania, aby ustalić, czy należy je rozszerzyć, co można wykorzystać w tego rodzaju sytuacjach kryzysowych i skrócić czas reakcji w przyszłości.

Przezwyciężenie sytuacji kryzysowych będzie wymagało pogłębienia koordynowania podejmowanych przez sojuszników działań. Warto rozważyć wzmocnienie (finansowo i strukturalnie) odpowiednich organów, w szczególności Komitetu Planowania Cywilnego oraz jego głównego instrumentu EADRCC. Euroatlantycki Ośrodek jest finansowany przez dobrowolne składki z 24 różnych

krajów (Speranza, 2020). Chociaż EADRCC po raz kolejny dowiódł swojej przydatności, nieliczny personel oraz niewielki budżet znacznie ograniczają zakres jego wysiłków.

Działalność EADRCC umożliwia solidarne reagowanie na kryzysy w ramach NATO i ma wymiar nie tylko praktyczny, ale także polityczny – pomaga wzmocnić polityczną spójność między państwami, które mają różną percepcję zagrożeń. Analiza raportów EADRCC wskazuje na solidarną dystrybucję pomocy tam, gdzie w danym momencie była najbardziej potrzebna. Państwa, które w początkowym etapie pandemii otrzymały pomoc, później same jej udzielały, np. Albania, Hiszpania, Ukraina. Dochodziło także do odwrotnej sytuacji. Kraje, które najpierw były zdolne do wsparcia, w późniejszym okresie same musiały je otrzymać, np. Węgry, Litwa, Bułgaria. Szczególnie trudno jest poradzić sobie ze skutkami takiego kryzysu mniejszym państwom, które nie mają możliwości samodzielnego zorganizowania transportu powietrznego czy wydzielenia specjalistycznego sprzętu w dużych ilościach. W takich przypadkach niezbędne było wsparcie innych państw członkowskich oraz partnerskich NATO, które mają większe zdolności. Dodatkowo należy zauważyć, że nie we wszystkie krajach eskalacja pandemii wystąpiła w tym samym czasie. To umożliwia przesuwanie pewnych zasobów. Wobec tego zasadne wydaje się opracowanie procedur związanych z solidarną dystrybucją udzielanego wsparcia w sytuacjach kryzysowych.

Ogromną rolę w dotychczasowym sojuszniczym reagowaniu na pandemię odegrała logistyka. Euroatlantycki Ośrodek koordynował oferty przekazania sprzętu i środków medycznych oraz jego dostarczenie do potrzebujących państw za pośrednictwem krajowych zdolności wojskowych i sojuszniczych, takich jak wspomniane już *Strategic Airlift International Solution* i *Strategic Airlift Capability*. Zastosowanie inicjatywy *Rapid Air Mobility* usprawniło przemieszczanie przez granice niezbędnych zasobów oraz personelu medycznego. Doświadczenie w organizowaniu przedsięwzięć logistycznych na tak dużą skalę pozostaje ważne nie tylko dla mobilności w sytuacjach kryzysowych, ale także podczas wystąpienia konieczności obrony kolektywnej.

Euroatlantycki Ośrodek zapewnia NATO możliwości i rozwiązania potrzebne w dynamicznie zmieniającym się środowisku bezpieczeństwa. Eksperci przewidują, że „miękkie” kwestie bezpieczeństwa, takie jak globalne zdrowie, zmiana klimatu, migracja, dezinformacja i inne zagrożenia hybrydowe, będą nabierały większego znaczenia i częściej występowały niż „twarde” kwestie bezpieczeństwa o charakterze militarnym. Reagowanie antykryzysowe NATO na zagrożenia

o dużej skali, w tym pandemii, powinno opierać się na współpracy z państwami partnerskimi oraz innymi instytucjami międzynarodowymi. EADRCC posiada potencjał, aby stanowić platformę koordynującą taką współpracę Sojuszu z podmiotami zewnętrznymi w sytuacjach kryzysowych.

Wobec nowych zagrożeń EADRCC może odgrywać coraz ważniejszą rolę dla bezpieczeństwa społeczności transatlantyckiej. Pandemia COVID-19 spowodowała, że Sojusz kolejny raz musi dostosować swoje działanie i instrumenty do wyzwań, aby sprostać globalnym zagrożeniom. Zdolności reagowania kryzysowego NATO, w tym głównego narzędzia, jakim jest EADRCC, powinny być rozwijane równoległe do efektywnego przeciwdziałania klasycznym zagrożeniom o charakterze wojskowym. Oczywiście NATO będzie koncentrowało się na swoim najważniejszym zadaniu, czyli obronie zbiorowej, jednakże zasadne jest jednoczesne wzmacnianie zdolności potrzebnych do wsparcia ludności i państw członkowskich w przypadku innych zagrożeń. Dwutorowe działanie ma zapobiec w przyszłości sytuacjom, w których zaniechanie lub niezdolność odpowiedzi na różne zagrożenia osłabi potencjał obronny Sojuszu.

Bibliografia

- Banasik, M. (2015). NATO w świetle postanowień szczytu w Newport. *Kwartalnik Bellona*, (3/682), 56–68. Dostęp: <https://kwartalnikbellona.com/resources/html/article/details?id=155805> [04.06.2021].
- Banasik, M. (2017). Zarządzanie kryzysowe NATO mechanizmem zapewniania bezpieczeństwa i ochrony ludności. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 18(5), 341–357. Dostęp: <http://piz.san.edu.pl/docs/e-XVIII-5-3.pdf> [15.12.2020].
- Biuro Bezpieczeństwa Narodowego (2014, 5 września). *Deklaracja szczytu walijskiego*. Dostęp: <https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/Deklaracja%20szczytu%20walijskiego.pdf> [15.12.2020].
- EADRCC. (2020a, 1 kwietnia). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 1*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/200401-EADRCC-0072_sitrep1.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020b, 2 kwietnia). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 2*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/200401-EADRCC-0072_sitrep2.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020c, 3 kwietnia). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 3*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/200403-EADRCC-0075_sitrep3.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020d, 6 kwietnia). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 4*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/200406-EADRCC-0078_sitrep4.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020e, 8 kwietnia). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 5*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/200408-EADRCC-0079_sitrep5.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020f, 9 kwietnia). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 6*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/200409-EADRCC-0080_sitrep6.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020g, 14 kwietnia). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 7*. Dostęp: <https://www.nato.int/>

- nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/200414-EADRCC-0083_sitrep7.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020h, 15 kwietnia). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 8*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/200415-EADRCC-0084_sitrep8.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020i, 23 kwietnia). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 9*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/200423-EADRCC-0086_sitrep9.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020j, 30 kwietnia). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 10*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/200430-EADRCC-0088_sitrep10.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020k, 6 maja). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 11*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/5/pdf/200506-EADRCC-0092_sitrep11.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020l, 15 maja). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 12*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/5/pdf/200515-EADRCC-0095_sitrep12.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020m, 22 maja). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 13*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/5/pdf/200522-EADRCC-0097_sitrep13.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020n, 29 maja). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 14*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/5/pdf/200529-EADRCC-0098_sitrep14.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020o, 4 czerwca). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 15*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/6/pdf/200605-EADRCC-0099_sitrep15.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020p, 11 czerwca). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 16*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/6/pdf/200611-EADRCC-0101_sitrep16.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020q, 19 czerwca). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 17*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/6/pdf/200619-EADRCC-0104_sitrep17.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020r, 25 czerwca). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 18*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/6/pdf/200625-EADRCC-0105_sitrep18.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020s, 2 lipca). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 19*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/7/pdf/200702-EADRCC-0107_sitrep19.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020t, 7 sierpnia). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 20*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/2/pdf/200807-EADRCC-0110_sitrep20.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020u, 10 września). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 21*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/2/pdf/200910-EADRCC-0114_sitrep21.pdf [21.02.2021].
- EADRCC. (2020v, 29 października). *EADRCC Situation Report COVID-19 no. 22*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/10/pdf/201029-EADRCC-0121_sitrep22.pdf [21.02.2021].
- Jacuch, A. (2017). NATO's involvement in humanitarian operations/disaster response. *Przegląd Nauk o Obronności*, (4), 167–180. DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.0083>
- Jochems, M. (2006). Operacje: dawniej i dzisiaj. *Przegląd NATO*. Dostęp: <https://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/polish/art4.html> [12.01.2021].
- Jopling, L. (2006, 21 listopada). *NATO And Civil Protection, 060 CDS 06 E Brussels*. Dostęp: <https://www.nato-pa.int/document/2006-166-cds-06-e-rev-1-civil-protection-jopling-special-report> [20.12.2020].
- Kitler, W. (red.). (2011). *Planowanie cywilne w zarządzaniu kryzysowym*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Marszałek, M. (2011). Rola Sojuszu Północnoatlantyckiego w zarządzaniu kryzysowym w wymiarze międzynarodowym. W: G. Sobolewski i D. Majchrzak (red.), *Zarządzanie kryzysowe w systemie bezpieczeństwa narodowego* (s. 241–261). Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.

- Marszałek, M. (2013). *Operacje reagowania kryzysowego NATO. Istota – uwarunkowania – planowanie*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Marszałek, M. (2014). Ewolucja systemu zarządzania kryzysowego NATO. W: T. Kośmider (red.), *Polityczno-wojskowe implikacje członkostwa Polski w NATO* (s. 203–2020). Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej.
- Marszałek, M. (2015). System zarządzania kryzysowego w Sojuszu Północnoatlantyckim. W: P. Sienkiewicz (red.), *Inżyniera systemów bezpieczeństwa* (s. 212–233). Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Mesterhazy, A. (2020, 21 listopada). *NATO's essential role in the COVID-19 pandemic. Special Report*. Dostęp: <https://www.nato-pa.int/document/2020-natos-essential-role-covid-19-pandemic-revised-draft-report-mesterhazy-091-dsc-20-e> [12.12.2020].
- Ministerstwo Obrony Narodowej [MON]. (2016, 9 lipca). *Komunikat ze szczytu NATO w Warszawie*. Dostęp: https://archiwum2019.mon.gov.pl/d/pliki/rozne/2016/08/Komunikat_ze_Szczytu_PKZPnng.pdf [15.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2010, 19 listopada). *Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf [15.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2016a, lipiec). *NATO's Readiness Action Plan. Fact Sheet*. Dostęp: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-rap-en.pdf [16.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2016b, 8-9 lipca). *Commitment to enhance resilience*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm?selectedLocale=en [12.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2016c, 9 grudnia). *EADRCC Digital exercise and seminar on civil-military cooperation in health disaster response*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_131659.htm [20.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2018a, 11 lipca). *Brussels Summit Declaration*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm?selectedLocale=en [15.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2018b, 12 listopada). *EADRCC consequence management field exercise BOSNA AND HERCEGOVINA 2017*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_140528.htm? [20.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2019a, 5 lutego). *EADRCC consequence management field exercise SRBIJA 2018*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_152120.htm [20.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2019b, 21 maja). *Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre (EADRCC) – Exercises*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_117900.htm [20.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2019c, 4 grudnia). *London Summit Declaration*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm [15.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2020a, 23 marca). *Readiness Action Plan*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_119353.htm [18.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2020b, 1 kwietnia). *Coronavirus response to top NATO Ministerial agenda*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_174785.htm?selectedLocale=en [20.01.2021].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2020c, 2 kwietnia). *Coronavirus response: NATO Foreign Ministers to address COVID-19 crisis*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_174862.

- htm?selectedLocale=en [20.01.2021].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2020d, 2 kwietnia). *NATO Foreign Ministers agree measures to help Coronavirus response*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_174875.htm?selectedLocale=en [20.01.2021].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2020e, 2 kwietnia). *Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52057.htm [21.02.2021].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2020f, 25 czerwca). *EADRCC – COVID-19: Situation reports and overviews*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_174854.htm? [21.02.2021].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2020g, 18 sierpnia). *Science for Peace and Security Programme*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_85373.htm [20.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2020h, 8 października). *Crisis management*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49192.htm [22.01.2021].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2020i, 13 października). *Strategic airlift*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50107.htm [10.01.2021].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2020j, 23 października). *Coronavirus response: NATO delivers ventilators to Allies in need*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_179133.htm [20.12.2020].
- North Atlantic Treaty Organization [NATO]. (2020k, 27 października). *NATO Deputy Secretary General: NATO is ready for whatever challenges it might face*. Dostęp: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_179207.htm?selectedLocale=en [11.01.2020].
- Protasowicki, I., Nowakowski, Z. i Juchnicki, M. (2014). Zarządzanie kryzysowe w Organizacji Sojuszu Północnoatlantyckiego. W: R. Częścik, Z. Nowakowski, T. Płusa, J. Rajchel i K. Rajchel (red.), *Zarządzanie kryzysowe w administracji*. Warszawa: Wyższa Szkoła Informatyki, Zarządzania i Administracji. Dostęp: <https://docplayer.pl/33880520-Zarządzanie-kryzysowe-w-organizacji-sojuszu-polnocnoatlantyckiego.html> [07.06.2021].
- Roepke, W.D. i Thankey, H. (2019, 27 luty). Resilience: the first line of defence. *NATO Review*. Dostęp: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/02/27/resilience-the-first-line-of-defence/index.html> [10.01.2021].
- Rządowe Centrum Bezpieczeństwa [RBC]. (b.d.). *Współpraca w ramach NATO. Zarządzanie kryzysowe*. Dostęp: <https://rcb.gov.pl/wspolpraca-w-ramach-nato/> [10.01.2021].
- Speranza, L. (2020, 7 kwietnia). Six reasons NATO's Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre is important for our future security. *Atlantic Council – New Atlanticist Blog*. Dostęp: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/six-reasons-natos-euro-atlantic-disaster-response-coordination-centre-is-important-for-our-future-security/> [18.12.2020].
- Szopa, M. (2020, 21 maja). NATO kontra COVID-19. Szatkowski dla Defence24.pl: będą usprawnienia w reagowaniu kryzysowym. *Defence24.pl*. Dostęp: <https://www.defence24.pl/nato-kontra-covid-19-szatkowski-dla-defence24pl-beda-usprawnienia-w-reagowaniu-kryzysowym> [18.12.2020].
- Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 r.* (Dz. U. 2000, nr 87, poz. 970). Dostęp: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20000870970> [04.06.2021].